

Sexuellt våld i väpnade konflikter

En studie om normförändring och aktörerna bakom

Abstract

In 2008 the UN Security Council adopted resolution 1820, where sexual violence in armed conflicts were classified as a crime against humanity and as a war crime. This resolution indicates a norm change, from the idea about sexual violence as a by-product of war, to a serious widespread issue. But what has this change, up to resolution 1820, been and looked like?

By dividing the change into three stages, based on a model called *the norm lifecycle*, I have carried out a descriptive analysis. And, by looking at actors strategies I have described why the actor's play an important role.

The result shows that the change has been going on for a very long time, but it is not until the 1990's, that we can see a beginning of an actual lifecycle. It also shows that the actors, by illuminating the problem area, started and advocated the norm change.

Nyckelord: norm change, advocacy network, sexual violence in armed conflicts, rape, resolution 1820

Antal ord: 9 863

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	1
1.2	Teori	2
1.3	Bakgrund	2
1.4	Disposition	3
2	Metod och material	5
2.1	Metod	5
2.2	Material	6
3	Socialkonstruktivism och normer.....	8
3.1	Socialkonstruktivism – en medelväg	8
3.2	Vad är norm?.....	9
3.3	Operationalisering.....	10
4	Sexuellt våld i väpnade konflikter	12
4.1	Den historiska utvecklingen, från 1863 fram till andra världskriget	13
4.2	Brott mot mänskligheten.....	13
4.3	Sexuellt våld och våldtäkt i väpnade konflikter närmar sig krigsbrott.....	14
4.4	Våldtäkt i krig – aktörens roll	16
5	Normens livscykel.....	18
5.1	Första stadiet – normens framväxt.....	18
5.2	Andra stadiet – ”norm cascade”	20
5.3	Tredje stadiet – internalisering.....	21
6	Transnational advocacy network - aktivistnätverk	23
6.1	Hur fungerar och påverkar aktivistnätverken?	24
7	Slutsats	28
7.1	Resultatet - Resolution 1820.....	28

7.2	29
Källförteckning	i

1 Inledning

Gällande förändringar av kvinnors rättigheter och skydd i väpnade konflikter, kan vi genom historien se att det inte bara har krävt drastiska normförändringar, men också starka aktörer och aktivister. I grunden handlar det om inställningen till kvinnors rättigheter och hur man anser något *bör* vara. Kan man förändra denna föreställning, kan man också förändra förutsättningarna för kvinnors rättigheter och skydd. Tidigare sa normen, angående sexuellt våld i väpnade konflikter, att ”sexuellt våld är en biprodukt av krig” – nu säger den (eller kanske snarare vill säga) att ”sexuellt våld är ett brott mot mänskligheten och en krigsförbrytelse”. För ett par år sedan antogs en resolution av FN:s säkerhetsråd (res.1820) som kom att ses som ett internationellt erkännande om att sexuellt våld i väpnade konflikter var ett problem som skulle motverkas på internationell nivå.

Men hur har då vår inställning förändrats genom historien och hur har normförändringen egentligen sett ut? Hur har vi gått ifrån att inte alls bry oss om det sexuella våldet som förekommer vid väpnade konflikter, till att vi skapar internationella verktyg som ska sätta stopp för övergreppen? Och vilken roll har aktörerna i den här normförändringen? Dessa funderingar ligger som grund för denna uppsats.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet är att göra en studie om sexuellt våld i väpnade konflikter och ge en beskrivning av hur normförändringen, internationellt, har sett ut och hur den har lett fram till resolution 1820, samt titta på hur olika aktörer har spelat roll för processen.

Min frågeställning lyder:

- **Hur har normförändringen, fram till resolution 1820 sett ut och hur har aktörerna bakom påverkat?**

Med aktörer menar jag aktörer som aktivistnätverk, NGO:s, olika organisationer, enskilda individer, samt Förenta Nationerna (FN).

1.2 Teori

Teorin kan ses som tvådelad, där den ena delen representeras av Kathryn Sikkink tillsammans med Martha Finnmore. Tillsammans tittar de på normförändring och menar att normer genomgår en livscykel, som är uppdelad i tre steg, *normens framväxt*, *"norm cascade"*, *internalisering* (Finnmore&Sikkink1998). Livscykel beskriver en ny norms framväxt, hur den växer och breder ut sig, och till slut tas förgivet. Normförändringen från 1990-talet och fram till, när resolution 1820 antogs, kommer att beskrivas med hjälp av denna teori.

Den andra delen representeras av Margaret E. Keck och (igen) Kathryn Sikkink. Den visar hur nätverk, aktivister av olika slag, kan påverka den internationella politiken. Genom olika strategier kan aktivister påverka till förändring och också rekrytera andra till att stödja den nya normen. De strategier jag ämnar utgå ifrån är fyra stycken som Keck och Sikkink har utformat: 1) *information politics*; 2) *symbolic politics* 3) *leverage politics* och 4) *accountability politics* (1998:18-24). Keck och Sikkink talar om en process kallad *the boomerang pattern*. Teorin är baserad på relationen mellan normer, aktörer och stater. En del av normförändringen baserar sig på hur aktörer påverkar stater och hur stater i sig kan spela roll (Keck&Sikkink 1998:12-13). Normförändringar börjar oftast på en inhemsk nivå, och aktivister som reagerar mot gamla normer och som vill förändra, söker sig oftast utåt för att få stöd på den internationella arenan. När man sedan vunnit stöd vänder de tillbaka till den gällande ursprungliga staten och med hjälp av påtryckningar och andra strategier kan man skapa förändring på inhemsk nivå.

Socialkonstruktivismen som en IR (internationella relationer) –teori, tolkas här som en medelväg mellan - de annars tidigare dominerande teorierna - realism och liberalism. Genom en socialkonstruktivistisk utgångspunkt ger detta oss möjlighet till att studera normförändring, aktörers inverkan och strukturer. Det är inte bara språket inom ett visst intresse, strategi eller institution som kan studeras, utan även sociala relationer och den intersubjektiva förståelsen (Keck&Sikkink 1998:5). Detta kommer att diskuteras vidare, längre fram i uppsatsen.

1.3 Bakgrund

"...rape and other forms of sexual violence can constitute a war crime, a crime against humanity, or a constitutive act with respect to genocide," (resolution 1820)

Sexuellt våld i väpnade konflikter har inte varit på den internationella agenda särskilt länge om man jämför med den tid väpnade konflikter faktiskt förekommit. Sexuellt våld har alltid varit närvarande vid krigssituationer och är knappast en ny företeelse. Problemet har lyfts bl.a. annat av media och under 1990-talet fick de

”sexuellt våld” att verka som om det vore ett nytt fenomen i krig, där sexuellt våld användes som en ny typ av krigsföring (Oltarzewska 2009:45). Men i själva verket är sexuellt våld något som är normalt förekommande i väpnade konflikter och har utövats både i syfte att skada och förnedra fienden.

När massvåldtakterna i Bosnien-Hercegovina uppdagades satte debatten kring sexuellt våld igång och en förändring började ta fart (Oltarzewska 2009:44; Women2000). Efter att ännu fler fall uppmärksammats - Rwanda, Sierra Leone, DR Kongo, Sudan m.fl. - blev frågan om sexuellt våld i väpnade konflikter, mer och mer en fråga för den internationella arenan.

Deklarationer och konventioner om väpnade konflikter har upprättats, samt stadgor för olika tribunaler formulerats, dock utan större skydd för kvinnor och framförallt inte specifikt gällande sexuellt våld. Men krav om genusperspektiv, från bl.a. NGO:s och transnationella aktivistnätverk har givit vissa resultat. Idag har vi säkerhetsrådets resolution 1820 – som specifikt tar upp sexuellt våld i väpnade konflikter. Denna hävdar inte bara att sexuellt våld i väpnade konflikter är både ett brott mot mänskligheten och en krigsförbrytelse, men att det också är en internationell angelägenhet (resolution 1820).

1.4 Disposition

I nästkommande kapitel diskuteras metod och material. Uppsatsen har en teorikonsumerande utgång, med beskrivande ambition, vilket kommer att förklaras närmare i detta kapitel, samt urval av material.

Vidare, i kapitel tre, gör jag en diskussion om socialkonstruktivismen som också ligger till grund för studien, samt diskutera begreppet *norm*, vad det är och innebär. Slutligen kommer jag kort att diskutera operationaliseringen.

I det fjärde kapitlet gör jag en relativt kort beskrivning av den historiska utvecklingen. Jag har främst satt fokus på sexuellt våld, specificerat under internationell lag. Den gällande tidsperioden är mellan år 1863 och fram till 1990-talet. Detta kapitel är ämnat för att ge en djupare förståelse för hur normförändringen har sett ut och hur detta problem har trevat sig fram genom historien, näst intill osynligt.

För att kunna göra en analys på normförändringen, har jag valt att använda mig av en modell kallad, normens livscykel, som beskriver normens utveckling. Detta gör jag i kapitel fem och i följd av beskrivningen sker sedan en analys på normförändringen som tar sin början under 1990-talet och fram till resolution 1820, år 2008.

Vidare i kapitel fem tar jag upp och analyserar aktörernas roll. Eftersom jag anser att aktörerna är en viktig del av normförändringen, vill jag också passa på att belysa deras roll i processen. Detta analyseras genom att titta på olika strategier och hur dessa framkommer genom olika dokument, texter, rapporter och liknande, producerade av nätverk och NGO:s, samt FN.

I det avslutande kapitel sju, ger jag en kort slutsats som beskriver slutmålet för uppsatsen, nämligen resolution 1820. Kapitlet avslutas med en sammanfattning, samt förslag på vidare forskning.

2 Metod och material

Den här uppsatsen har en beskrivande ambition, vilket innebär att fokus mestadels kommer att ligga på att försöka beskriva hur normförändringen, internationellt, har sett ut. Dels beskriver jag den historiska aspekten, från år 1863 fram till idag, med fokus på förändringen i internationella lagar. Dels gör jag en fördjupande analys under perioden 1990-tal fram till år 2008, detta för att kunna besvara min frågeställning.

Jag har valt att göra en teorikonsumerande studie, med ett aktörscentrerat angrepp (Beckman 2007:17). Det är aktörer (organisationer/nätverk etc.) som framförallt har ett speciellt budskap eller ståndpunkt och som har bidragande till förändringar och har även drivit den framåt. Aktörerna känns därför som viktiga komponenter i det här fallet. Undersökningen kommer att utgå ifrån en socialkonstruktivistisk teori. Andra angreppssätt, som realism eller liberalism känns här inte lika relevant eller tillräckligt. Det hade gått att genomföra undersökningar med dessa utgångspunkter, men då hade problemformulering och frågeställning fått se annorlunda ut (Keck & Sikkink 1998:4-5). Detta är också en fråga om ontologisk och epistemologisk utgångsläge (Björkdahl 2002:25), vilket kommer att diskutera längre fram.

2.1 Metod

Detta är en beskrivande uppsats som ämnar göra en kvalitativ undersökning kring hur normförändringen, angående sexuellt våld i väpnade konflikter, har sett ut och hur den har lett fram till resolution 1820. Denna beskrivande uppsats är till för att öka förståelsen kring varför sexuellt våld i väpnade konflikter inte har erkänts på den internationella agendan förrän år 2000. ”[D]eskriptiva slutsatser är ett nödvändigt steg på vägen mot kausala”, och därför ämnar jag göra en beskrivande studie, då jag tror detta i slutändan kan förklara varför det är som det är (Teorell&Svensson 2007:23, Esiasson 2003:98).

Jag har valt att lägga upp arbetet som en teorikonsumerande studie, vilket innebär att fallet står i centrum och inte teorin, samt är syftet att förklara eller beskriva ”*varför det blev som det blev*” (Esiasson 2003:98). I detta fall ämnar jag att rikta in mig på *ett* fall (sexuellt våld i väpnade konflikter) och låter snarare teorin vara ett hjälpande verktyg för att texten ska få struktur och en lättare överskådlig tidsaspekt. Den teorikonsumerande studien har heller inte så stora krav på generaliserbarheten eller den externa validiteten. En teorikonsumerande studie kräver sällan generalisering, då studien oftast tar upp specifika eller unika fall

(Esiasson 2003:171-72, Teorell&Svensson 2007:69). Uppsatsen skulle också kunna beskrivas som en *enstaka fallstudie* (Teorell&Svensson 2007:82). Denna uppsats tar hjälp av ett fall för att beskriva en ”*analysenhet i detalj*” alltså är fallet, sexuellt våld i väpnade konflikter, ett fall av en normförändring som jag vill beskriva (Teorell&Svensson 2007:82).

Enligt Bergström och Boréus olika idéanalytiska inriktningar kan en utgångspunkt vara att utgå från en grupp- eller aktörs perspektiv (Bergström&Boréus 2005:155). Dock utgår jag inte från en specifik aktör, utan ser snarare till de generella aktörerna och hur de har påverkat och spelat roll för själva normförändringen. Normförändringen är det som ligger i fokus, men i detta fall blir det också naturligt att återspegla aktörernas roll.

Uppsatsen skulle kunna ta form som en funktionell idéanalys och skulle då få både en beskrivande och förklarande karaktär (Bergström&Boréus 2005:156), men uppsatsen är beskrivande och har heller inga ambitioner om att se till idéernas funktion eller effekter, utan snarare till aktörernas. Funktionell idéanalys har inte en typisk textanalytisk karaktär, men det förekommer ändå vissa inslag av denna metod (Bergström&Boréus 2005:157). Jag ämnar inte göra en renodlad textanalys, men det kommer i viss mån att förekomma vid genomgång av materialet och vid analysen.

Sammanfattningsvis kan man säga att teorin fungerar som verktyg för att kunna analysera normförändringen. Genom teorin kan jag sätta förändringen i en överskådlig tidsaspekt, samt utläsa aktörers påverkan genom att urskilja olika strategier.

2.2 Material

Materialet består enbart av sekundära källor, vetenskapliga artiklar och böcker, samt dokument (de flesta) hämtade från Internet. En del av materialet kommer att ha en beskrivande roll, i den mening att det både visar vilka aktörer som har spelat roll för politisering av frågan, samt den normativa förändringen. Den historiska aspekten är viktig för att bättre förstå helheten och problemet i sig. Eftersom jag vill förstå förändringen, bör jag rimligen börja med att undersöka den historiska aspekten för att få en förståelse för vad frågan innebär och vad som utgör den (Beckman 2007:48).

Eftersom jag gör en teorikonsumerande studie, utgörs mycket av materialet av sekundära källor som både bidrar med historisk förklaring, samt teori. Urvalet av materialet som ska analyseras, har inte skett på en utmärkt systematisk väg, då material inte har varit helt självklar. Jag har därför valt att plocka material från många olika källor, främst från aktivistnätverket Women's Action, från några NGO:s, främst Human Rights Watch och Kvinna till kvinna, samt FN. Jag är medveten om att osystematiska mätfel kan finnas i undersökningen. Mätfelen är dock slumpartade och oförutsägbara, eftersom urvalet av material är baserat på dess relevans för uppsatsen och att de säger nått om fallet (Teorell&Svensson

2007:56). Jag som forskare har enbart utgått från materialets relevans och på så vis försökt att styra och prägla undersökningen så lite som möjligt, genom att låta materialet och inte personligt tycke avgöra urvalet.

3 Socialkonstruktivismen och normen

I följande avsnitt diskuteras socialkonstruktivismen, som är den gällande teorins utgångsläge. Här görs en beskrivning på hur socialkonstruktivismen kan vara användbart vid studier, där tron säger att verkligheten finns ”där ute”, samtidigt som den blir konstruerad.

3.1 Socialkonstruktivism – en medelväg

IR (internationella relationer) teorier är väl omdebatterade och framförallt har debatten grundat sig på olika ontologiska och epistemologiska perspektiv, och socialkonstruktivismen har utmanat både (neo)realism och (neo)liberalismens rationalistiska perspektiv (Björkdahl 2002:25).

Socialkonstruktivismen har balanserat mellan realism och liberalism. Båda teorierna har bestämda utgångslägen och fasta ontologiska och epistemologiska utgångspunkter. Exempelvis menar realismen - i en väldigt förenklad formulering - att den internationella arenan är baserad på konflikter och det är det vi kan vänta oss; det är detta som är naturligt. Liberalismen ser snarare – också väldigt förenklat - att det ligger i den internationella arenans natur att föra samarbeten och bilda allianser. Socialkonstruktivismen säger att det är beroende på hur stater agerar som är avgörande för dess natur (Weber 2005:60).

Socialkonstruktivismen, är ganska flexibel i sin utformning och kallas ibland för ”medelvägen”. Den socialkonstruktivistiska teorin skapar en bro mellan de olika förgreningarna och bör snarare ses som en möjlighet, och inte som en begränsning (Björkdahl 2002:25). Annika Björkdahl skriver följande:

”social constructivism claims that reality is socially constructed, and ideas give meaning to the material world” (Björkdahl 2002:25).

Den verkliga världen är konstruerad av människan, men vi kan acceptera att världen ”finns där ute”. Socialkonstruktivismen lyckas på så vis koppla samman materialism och idealism (Björkdahl 2002:26). Alexander Wendt, socialkonstruktivistisk förespråkare, talar om att de generella strukturerna - i ex: en stat - är intersubjektiva (Wendt 1994:385). Det är denna intersubjektivitet som kan hjälpa oss att förstå det ontologiska dilemmat, om att både vara objektiva och subjektiva inför verkligheten (Björkdahl 2002:26).

Utän språket kan vi inte tala om verkligheten, och språket är i sig konstruerat och därför skulle man kunna säga att världen blir förklarad genom att den alltid

blir konstruerad. Socialkonstruktivismen ger oss möjlighet att titta på två sidor av samma mynt. Det ger oss möjligheten, i detta fall, att titta på både aktörer och normförändringar. Det finns en verklighet ”där ute”, men den är konstruerad av aktörer.

Men innan jag går vidare in på teorierna vill jag ägna några rader åt att diskutera normer. Eftersom uppsatsen är ett fall av normförändring, blir det högt relevant för mig att klargöra för läsaren vad en norm är.

3.2 Vad är norm?

Det finns flera definitioner på vad en norm är, och den vanligaste beskrivningen säger att det är ett ramverk för lämpligt beteende (Finnmore&Sikkink 1998:891, Björkdahl 2002:40). Normer är skapade för att producera en viss regelbundenhet, eller ordning i människors beteenden. Normer är inte handlingar i sig utan är snarare en föreställning om hur lämpligt beteende bör se ut (Björkdahl 2002:43). Socialkonstruktivisterna inom statsvetenskapen talar i termer av *normer* och *idéer*, medan sociologer har talat i termer av *institutioner*, men refererat till samma sak och betydelse. Skillnaden mellan dessa benämningar är dock att *norm* har en snävare mening, än *institutioner*. Normer handlar om ett mer specifikt och isolerat beteende, medan institutioner snarare innebär en samling regler och praxis (Finnmore&Sikkink 1998:891, Björkdahl 2002:43).

Begreppet *norm*, kan alltså betyda olika saker och det är viktigt att vara klar över hur begreppet ska användas. Normer är lätta att generalisera och lätta att förväxla. Exempelvis menar Finnmore och Sikkink att ett begrepp som, *slaveri* oftast används och talas om som om det vore en norm, när det snarare är ett begrepp för en samling olika normer (Finnmore&Sikkink 1998:891).

Normer kan delas in i olika kategorier: *reglerande*, *konstituerande* och *värderande* (eller *normativa*). Den reglerande – den vanligaste kategorin – ordnar och begränsar beteenden; konstituerande skapar nya aktörer, intressen eller nya sätt att agera; värderande normer talar om hur något *bör* vara, vad som är ett lämpligt beteende (Finnmore&Sikkink 1998:891). Normen vi talar om i denna uppsats skulle kanske främst passa in under den värderande normen, eftersom normförändringen trycker på anseendet om hur det bör vara. Men den kan likväl ses som en reglerande, då det också handlar om reglering av lagar och kontrollmekanismer – eller konstituerande i den mån att förändringen skapar nya handlingsåtgärder.

Hur kan vi veta att en norm är en norm? Eftersom en norm inte konkret går att ta på och inte fysiskt går att visa, innebär detta att vi enbart kan se och studera normer indirekt (Finnmore&Sikkink 1998:892). Men den kännetecknas av att den har en inneboende ”borde” i sig, som talar om vad ett lämpligt beteende är. Den har en intersubjektiv förståelse för aktörers intresse och identitet, och därav skapar

man inte bara förväntningar, utan också formar och värderar beteenden (Björkdahl 2002:43). Internationella normer är sociala konstruktioner, där intersubjektiv förståelse råder om vad som anses vara lämpligt beteende på en internationell arena (Björkdahl 2002:43).

Normer är flexibla och kan existera på både regional och global nivå. Etablering av normer börjar oftast på regional nivå, och sprider sig sedan utåt, globalt. Antalet aktörer och normanhängare ökar i samband med att normen expanderar och detta antal kan vara avgörande för en norm, om den når global nivå eller inte. Den kan nå en så kallad *tipping point*, som Finnmore och Sikkink kallar det (Finnmore&Sikkink 1998:892). Normen blir vid detta skede vidare utbredd och accepterat av en större massa.

Normer och lagar har närmare kopplingar än vad man trott tidigare. Man har dels sett skillnad på nationell och internationell nivå och menat att formandet av lagar har sett olika ut. Tidigare har man haft inställningen om att en stat i princip kan framtvunga en lag, men denna åsikt har förändrats och man har börjat inse att sociala normer som präglar samhället är viktiga att förstå för att en lag ska vara framgångsrik (Finnmore&Sikkink 1998:893).

3.3 Operationalisering

För att jag ska kunna ”mäta” normförändringen och verkligen se till förändringen har jag först valt att göra en beskrivning av den historiska utvecklingen, från år 1863 och fram till idag. Här utgår jag från begreppet *våldtäkt* och tittar på hur det förekommer (och inte) vid olika sammanhang. Detta kan ses som ett inledande kapitel till följande analys.

Begreppet *sexuellt våld* är och kan vara väldigt omfattande. För att kunna undvika eventuell, *conceptual stretching* – vilket innebär att begreppet kan bli försvagat genom att omfatta flera betydelser och att begreppet kan bli så omfattande att essensen blir uttunnat (Teorell&Svensson 2007:237), har jag valt att avgränsa mig genom att främst fokusera på begreppet *våldtäkt*. Sexuellt våld innebär inte bara våldtäkt, utan kan även innebära andra former av övergrepp. Våldtäkt i väpnade konflikter har däremot utgjort kärnan för den aktuella debatt som pågår och grundläggande för den förändring som ledde fram till resolution 1820.

För perioden mellan 1990-talet och fram till år 2008 har jag valt att använda mig av ”normcykel”-modellen (som jag nämnde tidigare), för att kunna redogöra för hur förändringen har sett ut. Denna analysmodell hjälper mig dels att få struktur på själva analysen och materialet, samt får en tydlig tidsaspekt.

När det kommer till aktörers roll har jag valt att både titta på the boomerang pattern och de strategier aktörerna - där normentreprenörerna mestadels hamnar i fokus - använder sig av. Här använder jag mig av de strategier som nämndes tidigare för att kunna göra en strukturerad analys både över tid och för att jag ska

kunna använda mig av de argument nätverken lägger fram och på så vis förstå hur de har påverkat förändringen.

I kommande kapitel följer beskrivning av den historiska utvecklingen, mestadels fokuserat på hur de internationella lagarna har förändrats. Detta följs av en mer djupgående analys av perioden från tidigt 1990-tal fram till år 2008, med normcykelns modell som analysverktyg.

4 Sexuellt våld i väpnade konflikter

För att få en djupare förståelse för normförändringen vill jag först stanna upp och sätta mig in i den historiska kontexten. Den utveckling jag ämnar att studera, sätter egentligen inte fart på riktigt förrän på 1990-talet, då NGO:s och aktivistnätverk, samt media börjar uppmärksamma frågan i en vidare utsträckning (Women2000). Därför ämnar jag endast göra en relativt kort beskrivning på den historiska utvecklingen, som skulle kunna föra oss tillbaka, i princip hur långt som helst. Men jag går endast tillbaka till så sent som slutet på 1800-talet. Eftersom den forskning som går att tillgå, angående sexuellt våld i väpnade konflikter i ett historiskt perspektiv, sträcker sig oftast inte längre bak än så.

Det är framförallt internationella lagar som hamnar i fokus. På så vis blir genomgången tydligare och mer överskådlig. Begreppet (sexuellt våld) blir också på så vis mer användbart för kommande analys (Beckman 2007:24).

Kapitlet kommer att avslutas med en mer djupgående beskrivning av händelser som lett fram till resolution 1820. Anledningen till varför jag vill sätta det i en historisk kontext är på grund av att jag anser att resolution 1820 är ett resultat av en lång process som är viktig att förstå, dels på grund av de problem och utmaningar som har uppstått under utvecklingen, dels på grund av att man ska få en överblick över normförändringens förutsättningar.

Tack vare uppdagningen av massvåldtäkterna i Bosnien-Hercegovina, satte normförändringen fart och i detta fall systematisk våldtäkt som var det stora brottet (Oltarzewska 2009:56). Men det är också tack vare uppmärksammandet av många andra fall. Sexuellt våld som sätts i system, uppmärksammades bl.a. under andra världskriget, då ”comfort women” – kvinnor som hölls fångna av den japanska armén som sexslavar – uppdagades. De muslimska kvinnorna i Bosnien-Hercegovina blev under etnisk rensning, tvingade till graviditet genom systematisk våldtäkt (Coepelon 1995:197-98). Tusentals kvinnor i Rwanda blev utsatta för sexuella övergrepp under folkmordet (HRW1). Demokratiska Republiken Kongo är ett av dagens mest aktuella fall, där över en miljon kvinnor har utsatts för övergrepp (Ulvsgärd 2010).

Våldtäkt är inte exakt formulerat i internationell lag. Definitionen har varit svår att fånga (Cleiren&Tijssen 1994:475). En av de tidiga definitionerna av våldtäkt, formades i samband med ett åtal under Rwandatribunalen (ICTR). Detta fall är bland de första av sitt slag där någon har blivit åtalad för sexuellt våld. Definitionen lyder:

”...a physical invasion of a sexual nature, committed on a person under circumstances which are coercive.” (Case No. ICTR-96-4-T)

4.1 Den historiska utvecklingen, från år 1863 och fram till andra världskriget

Om man tittar tillbaka på mänskliga rättigheters historiska utveckling, kan vi se att det alltid har funnits en vilja om att skydda kvinnor från könsrelaterade brott. Det är bara en fråga om formulering och omfattning, samt prioritering. Tittar vi på *the Lieber Code 1863* - som skevs i samband med det amerikanska inbördeskriget, som ett regelverk för soldater – står ”våldtäkt” omnämnt i artikel 44 (Lieber Code 1863)¹. Men i den mån man talade om kvinnors rättigheter, var det ofta i samband med begreppet eller innebörden av *heder*, framförallt *familjeheder* (Cleiren&Tijssen 1994:476, Women2000). En del menar att heder var något som kvinnan lånat av mannen och därför relaterades brott, som kvinnor utsattes för, tillbaka till mannen (Women2000). År 1899 och 1907 upprättades Haagkonventionen och även här försätts kvinnors rättigheter under bevarandet av familjeheder (Haagkonventionen, kap.V, avd. III, art 46)². Våldtäkt - som dock aldrig ordagrant nämns, men som antyds - ses snarare som ett brott mot kvinnans heder än som ett våldsbrott. Detta har bl.a. skapat problem för själva normförändringen, eftersom den grundläggande uppfattningen baserar sig på en idé som särskiljer kvinnors rättigheter från mänskliga rättigheter – trots att kvinnors rättigheter *är* mänskliga rättigheter (Women2000, Copelon 1995:200, Stamatpoulou 1995:45).

4.2 Brotts mot mänskligheten

Den internationella konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW) antogs år 1979, och är en milstolpe i utvecklingen av kvinnors rättigheter, samt har detta öppnat upp många möjligheter för normförändring. CEDAW i sig kan ses som ett fall av normförändring, där kvinnors rättigheter uttrycks och specificeras, för att öka kvinnors status. Diskursen ”mänskliga rättigheter” kan vara av stor betydelse och effektiv, vilket också utnyttjats av aktivistnätverk och NGO:s (Sullivan 1995:126). CEDAW är ett resultat av ett internationellt erkännande om att kvinnor behöver starkare skydd och prioriteras högre, eller i alla fall ses som jämbördigt som män. En del menar att mänskliga rättigheter är en reflektion av manliga erfarenheter, och efter andra världskriget var kvinnors situation lågt prioriterade (Charlesworth 1995:103, Stamatpoulou

¹ “All wanton violence committed against persons in the invaded country, all destruction of property not commanded by the authorized officer, all robbery, all pillage or sacking, even after taking a place by main force, all rape, wounding, maiming, or killing of such inhabitants, are prohibited under the penalty of death, or such other severe punishment as may seem adequate for the gravity of the offense” (the Lieber Code of 1863, art.44).

² ”Familjens heder och rättigheter, enskildas liv ...skola respekteras.” (HK, kap.B, avd.III, art.46)

1995:45). Därför ansågs inte sexuellt våld i väpnad konflikt som något större problem och ansågs heller inte platsa på den internationella agendan. Våldtäkt var bara en biprodukt av krig.

Men låt oss backa något, och börja med att titta på när våldtäkt först introducerades som ett *brott mot mänskligheten*. År 1945 upprättades the Control Council Law No. 10 (CCL10), och under artikel 1.2.a omnämns våldtäkt som ett brott mot mänskligheten (CCL10)³. CCL10 upprättades av de allierade när Nazister skulle ställas inför åtal. Det nämndes dock aldrig att våldtäkt skulle vara ett krigsbrott, och det uttalas heller aldrig specifikt i vare sig Nürnberg- (år 1945) eller Tokyo-stadgan (år 1946), som inrättades efter andra världskriget. Liknande som tidigare konventioner och lagtexter, antyds det endast som brott i karaktär av exempelvis tortyr, inhuman behandling etc. (Askin 1997:125)⁴. Våldtäkt uttrycks aldrig ordagrant, men skulle kunna tolkas in under brott med liknande karaktär. Skillnaden mellan Nürnberg- och Tokyorättegångarna ska dock påpekas. Under Nürnbergstadgan erkändes aldrig våldtäkt uttryckligen som ett brott mot mänskligheten, och ingen blev heller åtalad för ett sådant brott. Detta till skillnad från Tokyo-stadgan, där personer faktiskt blev åtalade för våldtäkt (Meron 1993). Men inte i någon utav stadgorna blev våldtäkt erkänt som krigsbrott (Askin 1997). Sexuellt våld eller våldtäkt i väpnade konflikter erkänns fortfarande inte i ordagrant bemärkelse under denna tid, men det har tagit ett steg vidare. Vi kan konstatera att sexuellt våld och våldtäkt i väpnade konflikter har innefattats under internationell lag (med viss ifrågasättning på formulering, prioritering etc.), men har inte varit lika självklar då det gäller krigsbrott (Engle 2005:779).

4.3 Sexuellt våld och våldtäkt i väpnade konflikter närmar sig krigsbrott

Genèvekonventionen IV angående skydd för civilpersoner under krigstid, antogs år 1949. Här finner vi de skydd som vi söker - förbud mot våldtäkt (och även prostitution) (GK 1949, artikel 27)⁵. I senare protokoll, från år 1977 kan vi också finna uttryck för att kvinnor ska skyddas mot våldtäkt (GK 1977, protokoll 1, art

³ “Crimes against Humanity. Atrocities and offenses, including but not limited to murder, extermination, enslavement, deportation, imprisonment, torture, rape, or other inhumane acts committed against any civilian population, or persecutions on political, racial or religious grounds whether or not in violation of the domestic laws of the country where perpetrated” (CCL10 art II.1.a).

⁴ “Crimes against humanity.- ' namely, murder, extermination, enslavement, deportation, and other inhumane acts committed against any civilian population, before or during the war, or persecutions on political, racial or religious grounds in execution of or in connection with any crime within the jurisdiction of the Tribunal, whether or not in violation of the domestic law of the country where perpetrated” (IMT art.6.c).

⁵ ”Kvinnan ska särskilt skyddas mot varje handling, som kan kränka hennes ära, framför allt våldtäkt, påtvingad prostitution och varje slag av otillbörligt närmande (GK IV, avdelning III, del 1, art. 27).

76, samt protokoll 2, art. 4.e)⁶. Men fortfarande är våldtäkt som krigsbrott inte erkänt. *Grave breach* (svåra överträdelser) enligt Genèvekonventionen, ingår inte ordagrant våldtäkt. En hel rad grymma brott radas upp i t.ex. artikel 50⁷, dock erkänns inte våldtäkt som ett sådant brott (Women2000). Sexuellt våld har inte tagits upp under denna rubrik, trots att den skulle stämma väl in.

Efter andra världskriget låg förändringen på is, och trots försök om att lyfta frågan fick det aldrig någon seriös verkan. Inte förrän massvåldtäkterna i Bosnien-Hercegovina uppdagades. Den egentliga förändringen, som jag ämnar belysa, tar egentligen inte sin riktiga start förrän här, under 1990-talet (Oltarzewska 2009:1).

Internationella krigsförbrytartribunalen i forna Jugoslavien (ICTY) och i Rwanda (ICTR) bildades år 1993, respektive år 1995. Båda har våldtäkt listade i sina stadgor och har klassificerats som ett brott mot mänskligheten. Men även här utesluts det från artiklar gällande *grave breaches* (iccwomen). Det har skett en del åtal för våldtäkt, sexuellt våld och liknande övergrepp i både ICTY och ICTR. De två mest omtalade åtalen under dessa tribunaler är fallet mot *Kunarac* i ICTY, år 2001, som dömdes för våldtäkt som brott mot mänskligheten; och *Akayesus* - som åtalades några år tidigare - vilket var det allra första fallet där någon blev dömd för våldtäkt. Det banbrytande med det sistnämnda fallet är, inte bara att någon för första gången döms för våldtäkt i en krigsribunal, men också för att de döms för våldtäkt klassat som ett brott under folkmord (JL/P.I.S/566-e; Case No. ICTR-96-4-T).

Romstadgan (ICC) för internationella brottsmålsdomstolen upprättades år 1998, och är en av de viktigaste bestämmelserna som har gjorts inom internationell lag (Oltarzewska 2009:59). Romstadgans jurisdiktion omfattar tre områden - brott mot mänskligheten, krigsbrott och folkmord - och tack vare hårda påtryckningar från olika kvinnorörelser, har våldtäkt och genusperspektiv över huvudtaget blivit en del av stadgan (Women2000)⁸.

Mot denna bakgrund, går det att se en normförändring. Fokuserar man framförallt på begreppet våldtäkt, kan vi se hur den har förändrats i sin kontext och i dess betydelse. Våldtäkt står redan omnämnt i the Lieber Code 1863 – men som påpekat tidigare var våldtäkt alltid i relation till heder, vilket antydde om att

⁶ ”Artikel 76 – Skydd av kvinnor

1. Kvinnor skall vara föremål för särskild respekt och skall skyddas främst mot våldtäkt, påtvingad prostitution och varje annan form av otillbörligt närmande.” (Protokoll I till GK, kapitel II, art. 76).

⁷ ”De svåra överträdelser, som avses i föregående artikel, äro sådana som begås mot ämlikt denna konvention skyddade personer eller egendom och innefatta någon av följande handlingar: uppsåtligt dödande, tortyr eller omänsklig behandling, inbegripet biologiska experiment, uppsåtligt förorsakande av svårt lidande eller svår skada till kropp eller hälsa samt olaglig och godtycklig förstörelse eller tillägnelse av egendom i stor omfattning, som icke rättfärdigas av militär nödvändighet” (GK I, kapitel IX, art.50).

⁸ ”Med brott mot mänskligheten avses i denna stadga var och en av följande gärningar när de begås som en del av ett vidsträckt eller systematiskt angrepp riktat mot civilbefolkning med insikt om angrepp: ...g) Våldtäkt, sexuellt slaveri, påtvingad prostitution, påtvingat havandeskap, påtvingad sterilisering eller varje annan form av sexuellt våld av motsvarande svårighetsgrad” (Romstadgan, del 2, art. 7.g),. Fler exempel se: romstadgan, del 2, 8.b.xxii.

kvinnans rättigheter bara var gällande i förhållande till mannen och mannens heder (Women2000).

Efter andra världskriget, när olika deklarationer och konventioner upprättades, kom också kvinnor i skymundan. Våldtäkt nämndes till exempel inte i Haagkonventionen. Det finns flera artiklar i konventionen som våldtäkt skulle kunna placeras under och ses som likvärdiga brott. Liknande gäller i Genèvekonventionen, trots att våldtäkt listas i den fjärde konventionen, skulle sexuellt våld även här kunna tolkas in under andra artiklar. Våldtäkt nämns inte ordagrant i Haagkonventionen och klassas heller inte som ett annat brott, exempelvis inhuman behandling eller tortyr⁹.

Normförändringen fortsätter, men långsamt och inte förrän då massvåldtäkterna under kriget i Bosnien-Hercegovina, blommar debatten upp. Då detta problem under flera år legat på is och ignorerats i större utsträckning, blir denna tid ett kritiskt läge för normförändringen. Åter igen får den internationella arenan en chans att lyfta brottet våldtäkt och sexuellt våld, och klassa det inte bara som brott mot mänskligheten, utan också som ett brott under folkmord och krigsförbrytelse. Nätverken är en av de aktörer som är mest effektiva på att samla in information. Rapporteringar från olika nätverk och NGO:s från tidigt 90-tal flödar fram i mängder och många av rapporteringarna innehåller olika vittnesmål som berättar vad kvinnorna har utsatts för, samt rapporteringar från normentreprenörerna själva. Normentreprenörerna här, räknar jag bl.a. de som har åkt ut på fälten för att rapportera hem, samt de nätverk som går ut med liknande information (Keck&Sikkink 1998:28). Efter ICTY och ICTR sker ytterligare ett framsteg, när ICC upprättas. Här kan vi tydligt se hur genusaspekten präglar hela stadgan och vid flertal tillfällen kan vi se ordet, våldtäkt och begreppet sexuellt våld/övergrepp listas under olika rubriker¹⁰.

4.4 Våldtäkt som krigsbrott – och aktörers roll

Jag vill avsluta kapitel med att också lyfta fram aktivistnätverken och deras roll i processen. Den normförändring jag vill komma åt, och som jag nämnde tidigare, är mest intressant från 90-tal och framåt, och därför ämnar jag inte ge någon redovisning för nätverkens roll innan denna tidsperiod.

När massvåldtäkterna i Bosnien-Hercegovina uppdagades under tidigt 1990-tal började en ny process – en process som skulle vända den normtrend som länge

⁹ ”Personer...skola under alla förhållanden behandlas med humanitet och ingen skall utsättas för sämre behandling på grund av ...kön...I detta syfte äro och förbliva i vad avser ovannämnda personer följande handlingar städse och varhelst det vara må förbjudna:

a) våld mot liv och person...synnerhet...grym behandling och tortyr...

c) kränkning av den personliga värdigheten, särskilt förödmjukande och nedsättande behandling...” (GK I, kapitel I, art. 3)

¹⁰ ”Våldtäkt, sexuellt slaveri, påtvingad prostitution, påtvingat havandeskap, påtvingad sterilisering eller varje annan form av sexuellt våld av motsvarande svårigheter” (Romstadgan, del 2, artikel 7.g)

präglat mänskliga rättigheter och internationella lagar. Den här tiden är kritisk för normförändringen och händelserna under folkmordet i Rwanda driver på processen ytterligare. I nätverkets, Women's Action's, arkiv går det att hitta flertalet skrivelser, texter och artiklar som vädjar om aktivt agerande mot sexuellt våld i väpnade konflikter, vilket tyder på en ökad mobilisering bland aktivister som vill sprida information och förespråka normförändring (se ex: Equality Now. Womens Action art. 3.1, 3.2, 3.3). Det går också att hitta rapporteringar daterade från samma tidsperiod, från olika organisationer exempelvis Human Right Watch (HRW), Amnesty International (AI) och Röda korset¹¹. Vidare beskrivning följer tillsammans med analysen under kapitel 6.

Det här kapitlet har mestadels varit historiskt beskrivande för hur utvecklingen av sexuellt våld och framförallt våldtäkt har förändrats inom internationell lag under tidens gång. Vi kan se att begreppet våldtäkt har förekommit tidigt i stadgor, men att de sedan försvann igen under mitten på 1900-talet och dök inte upp igen förrän på 90-talet. Det var egentligen inte förrän nu det tog ordentlig fart och förändringen började ske på riktigt. I nästa kapitel följer en beskrivning och analys av den normförändring som tog fart under 1990-talet. Här beskrivs hur normcykeln har sett ut och var vi nu befinner oss.

¹¹ Exempel: "Shattered lives. Sexual Violence During the Rwandan Genocide and its Aftermath" (HRW 1996), "Breaking the Silence, Sexual Violence in Cambodia" (AI 2010), "Violence Against Girls in Africa During Armed Conflicts and Crisis" (Röda Korset 2006).

5 Normens livscykel

Statsvetenskapen har tidigare haft metodologiska problem när det gäller studier gällande normförändring. Normativ analys över huvudtaget har varit en omstridd debatt. Den behavioralistiska forskningsmetoden har tidigare dominerat, då det har varit önskvärt att kunna mäta sig fram till resultaten. På grund av metodologiska skäl kom analyser, av normativa slag, i skymundan (Finnmore&Sikkink 1998:889).

För att en normförändring ska vara möjlig, måste någon eller några vara benägna om att driva den. Förändringen kommer inte av sig själv, utan är en ständig process för dem som vill. Alltså blir de aktörer som ligger bakom normförändringar viktiga. För denna uppsats är det främst en teori som kommer vara dominerande. Denna teori har visst fokus på aktörer och vilken roll de spelar. Framför allt blir de så kallade *normentreprenörerna*, som blir avgörande, speciellt i begynnelsen av förändringen (Finnmore&Sikkink 1998:897). Men teorin tar också upp hur normförändring kan gå till och se ut.

Normer skapar stabilitet genom att skapa regelbundenhet och begränsningar av val. Konstruktivisten menar att det är de delade meningarna angående tron av gott/lämpligt beteende, förväntningar och idéer som skapar struktur och regelbundenhet, och det kan därför blir svårt för konstruktivisten att förklara förändring. Men Finnmore och Sikkink menar att med hjälp av ”livscykeln” blir detta möjligt (Finnmore&Sikkink 1998:894). En av mekanismerna i en normförändring är den ständiga dynamiken som ligger i normen i sig. Man kan säga att de är i ständig förändring, eftersom att det alltid kommer att finnas aktörer som är oense om vad normen säger och vad som gäller, samt det finns alltid en ständig kamp som leder till förändring, på ett eller annat vis (Sandholz 2008:103).

Finnmore och Sikkink har utvecklat en teori om hur normförändring kan se ut. Normer genomgår en ”livscykel” som består av tre steg, vilket diskuteras nedan, samt appliceras på vårt aktuella fall.

5.1 Första stadiet – normens framväxt

Normentreprenörer (norm entrepreneurs) spelar en viktig roll i nätverken. Det är de som uppmärksammar frågorna/problemen och i vissa fall skapar dem. Det kan till exempel gälla ett område som tidigare inte ansetts som ett problem och som normentreprenörer uppmärksammar och skapar ett problem kring. Normentreprenörer skapar nya normer – genom s.k. *framing* – en process där de möter befintlig norm, med en alternativ. Det blir en slags kamp mellan den befintliga

normen och den nya normen (Finnmore&Sikkink 1998:897). Uppmärksammandet av massvåldtakterna i Bosnien-Hercegovina chockade omvärlden. De som framförde dessa händelser var främst media, och senare strömmade rapporter fram från olika organisationer fram (Women2000).

För att en norm över huvudtaget ska ta fart, är normentreprenören viktig. De ser till att mobilisera stöd för nya normer, samt arbetar för att övertyga stater till att stödja och förändra (Finnmore&Sikkink1998:897; Ingebritsen 2002:12). Under 1990-talet formades en del nätverk – som exempelvis Womens Action – men organisationer som Röda Korset och AI (redan befintliga organisationer) agerade också och världskonferensen i Wien (år 1993), blev ett av de avgörande tillfällena för erkännandet av kvinnors rättigheter och framförallt erkännandet av kvinnors rättigheter *som* mänskliga rättigheter (WCGJ 1).

Normentreprenörernas strategi är sammanlänkade med hur väl de lyckas med att upprätta en ny norm. Eftersom normer också är nära sammanlänkade till vad som är lämpligt uppförande, kan därför *olämpligt* beteende ibland vara effektivt. Exempelvis kedjade suffragetterna i England - som förespråkade rösträtt för kvinnor under tidigt 1900-tal - fast sig i staketen runt parlamentsbyggnaderna. Ett olämpligt beteende kan ibland vara effektivt om man vill väcka uppmärksamhet kring en fråga eller ett problem (Finnmore&Sikkink 1998:897). I mars år 2003 i staden Goma (DR Kongo), klädde hundratals kvinnor av sig nakna mitt i centrum och sa (till de manliga åskådarna): ”*om ni ska våldta oss så gör det nu, för det här måste få ett slut*” (Amnesty 1).

Vad som driver normentreprenörerna är ofta kopplade till empati och altruism. Empatin uppstår i samband med att aktörer kan finna medkänsla för andra, eller känner att de kan vara delaktiga i någon annans idéer. Altruismen uppstår när man tar ställning och agerar för någon annans välbefinnande (Finnmore&Sikkink 1998:898). Nätverket, Kvinnor för Kongo startades upp som ett initiativ av Gertrud Wincrantz-Wernstedt, efter ett besök på Panzisyjukhuset i Bukavu, DR Kongo, dit hundratals våldtagna kvinnor söker sig varje år för att få hjälp och stöd (Kvinnor för Kongo).

Organisatoriska plattformar (*organisational platforms*) är viktiga att skapa i normförändringsprocessen. Genom dessa plattformar kan entreprenörerna förespråka sina nya normer och argument (Finnmore&Sikkink 1998:899). Plattformarna kan också förse entreprenörerna med olika verktyg för att påverka stater till att vilja förändra. Eftersom stater oftast är de som får stå tillsvars för att normer efterlevs eller förändras, är det viktigt för normentreprenörerna att vinna deras stöd. Deras stöd kan hjälpa till att driva på förändringen, och här kan vi se ett liknande mönster av den tidigare nämnda, så kallade *the boomerang pattern*, (som förklaras mer ingående längre fram) (Finnmore&Sikkink 1998:900). Det är sällan entreprenörerna kan påtvinga stater till att anta nya normer, snarare handlar det om övertygelse, och detta görs vanligen genom att förse dem med information (Finnmore&Sikkink 1998:900).

Det första stadiet består alltså av förslag av nya normer, eller förändringar av befintliga normer som framförallt drivs av normentreprenörer. Genom olika stra-

tegies förespråkar de sina åsikter och målet är att rekrytera så många som möjligt. Stater är viktiga att få med, eftersom de har goda/större möjligheter att påverka andra stater. Normer måste institutionaliseras i exempelvis, internationella lagar och organisationer för att de ska kunna expandera. Och detta har ju skett i ICTY och ICTR, men främst ICC. Har man lyckats med institutionaliseringen har man samtidigt närmat sig det andra stadiet – *norm cascade* - eftersom normen genomgått en process där den har förtydligats och formulerats till en exakt beskrivning om vad normen innebär och vad som är problemet (Finnmore&Sikkink 1998:900-901).

Tipping point, när man när normentreprenörer och andra aktörer lyckats vinna så pass mycket stöd, främst från stater som blivit villiga att stödja och implementera den nya normen. Varför detta kritiska läge dyker upp är på grund av staters viktiga roll i processen. Man räknar med att när en viss procent länder (ungefär en tredjedel) antagit normen, blir de dem viktiga aktörerna för att driva normen vidare och få andra länder att göra samma sak (Finnmore&Sikkink 1998:901-902). Efter resolution 1325 antogs - som erkänner att kvinnor är särskilt utsatta i konfliktdrabbade områden, samt att de ofta utestängs från fredsprocesser (Kvinna till kvinna B, resolution 1325) - skulle man kunna säga att normförändringen (angående sexuellt våld i väpnade konflikter) nådde sin tipping point och nu nått sitt andra stadium. Medlemsländer har gått samman och etablerat en ny norm som erkänner det särskilda våldet som främst drabbar kvinnor och flickor i väpnade konflikter, samt att de ska involveras i fredsprocesser. Men tipping point skulle också kunna ha inträffat redan när ICC formades, då väldigt många aktörer från organisationer och nätverk var engagerade, för att man var mån om att genusperspektivet inte skulle försummas (WCGJ1, Pilch 2003:98). Här var det stater som skulle ansluta sig, och genom att stater accepterade stadgan, stödde de också den nya normen om att brott som riktar sig mot kvinnor, likställs med krigsbrott och folkmord. Det är dock inte helt självklart när tipping point infinner sig. Vissa skulle kanske till och med påstå att det inte skedde förrän år 2008, då resolution 1820 antogs.

5.2 Andra stadiet – ”norm cascade”

Norm cascade, kallas det stadiet som uppstår efter tipping point. Här menar Finnmore och Sikkink, att det uppstår en slags ny dynamik. Innan dess menar man att det sker väldigt små förändringar, och nu börjar det ske mer dramatiska förändringar. Förändringen sker fortare och stater ansluter sig också snabbare. Den centrala mekanismen för norm cascade är att det sker en aktiv *internationell socialisation* - vilket innebär att man antingen belyser gott agerande av vissa aktörer och förlöjliganden av andra, som inte har agerat enligt den norm som förespråkas – detta sker oftast stater emellan. Men nätverk och entreprenörer är också viktiga i socialisationsprocessen. Även de använder vissa strategier för att främja den nya normen. Tillexempel kan de rikta in sig på specifika aktörer för att de ska anta

konventioner och liknande. Efter att resolution 1325 antogs, dröjde det åtta år innan resolution 1820 dök upp. Om man jämför med den tidigare utvecklingen som pågått från år 1863, kan vi nu se att utvecklingen går betydligt fortare – här kan vi alltså exakt se det som Finnmore och Sikkink säger. Under stadiet av norm cascade antar utvecklingen en ny dynamik och processen går fortare (Finnmore&Sikkink 1998:904). Detta innebär att tipping point redan skulle ha infallit vid 1990-talet.

Stater som fortfarande inte anammat normen, kan nu bli påverkade av ett så kallat ”gruppträck”. Svaga stater kan bli osäkra, men genom ett åtagande av den nya normen ökar tryggheten. Stater kan svara på gruppträcket på grund av legitimitet (om normen ex: relaterar till statens identitet), eller att de vill anpassa sig till vad majoriteten väljer att göra, eller på grund av att de faktiskt värdesätter det normen säger. Stater ansluter sig inte bara till nya normer på grund av att de anser normen är bra, men också för att hålla uppe det goda ryktet, internationellt (Finnmore&Sikkink 1998:902-903).

I detta skede spelar normentreprenörerna fortfarande en viktig roll eftersom det oftast är de som inte bara samlar information, men också förser med material (Finnmore&Sikkink 1998:904). Detta kan vi också väldigt enkelt se, genom de ständiga rapporteringar som kommer från organisationer och nätverk världen över.

5.3 Tredje stadiet – internalisering

En norm kan emellertid också bli så utbredt att den till slut når en status där normen tas för givet. Den blir en ”självklar” norm som inte ifrågasätts. En sådan norm blir sällan ett ämne för politiska debatter och utsätts sällan för statsvetenskapliga forskningsarbeten (Finnmore&sikkink 1998:904-905).

När det gäller normen, kring sexuellt våld i väpnade konflikter, anser jag oss vara ganska långt borta från det tredje stadiet. Jag tror att vi befinner oss någonstans i andra stadiet. Sexuellt våld i väpnade konflikter pågår fortfarande i bred utsträckning. Men däremot fortsätter normutvecklingen och bara för en liten tid sedan, år 2009 antog säkerhetsrådet resolution 1888, vilket innebar att en särskild representant för arbetet mot sexuellt våld i väpnade konflikter skulle tillsättas. Denna representant är Margot Wallström, som också kan ses som en slags normentreprenör. Bland annat har hon uppmanat EU att skriva under FN-resolutionerna 1325, samt 1820 (Kinna till kvinna D). Just när jag sitter och skriver denna text, var det bara ett fåtal dagar sedan en ny resolution (1960) som antogs, som bl.a. ska åtgärda den straffrihet som länge har pågått (resolution 1960, Kvinna till kvinna C). En del menar att ”kvinnor, fred och säkerhets” – frågor har blivit en del av FN:s formella diskurs, vilket skulle kunna tolkas som att vi kanske till och med är på väg in i det tredje stadiet (Tryggestad 2009:542).

Hittills har jag mestadels fokuserat på hur själva normförändringen sett ut och beskrivit denna med hjälp av Finnmore och Sikkinks normcykel-modell. I

följande kapitel kommer jag att diskutera aktörernas roll – hur de fungerar och hur de har påverkat processen. Analysen syftar inte till att vara uttömmande, snarare kommer olika exempel att tas upp för att visa var aktörer (nätverk) har varit närvarande och hur de genom olika strategier kan påverka.

6 Transnational Advocacy Network – aktivistnätverk

Eftersom uppsatsen bl.a. har ett aktörscentrerat fokus vill jag redogöra för en teori som behandlar just aktörers roll inom normförändring och politiken. Keck och Sikkink använder sig av begreppet *nätverk*, eftersom de vill försöka belysa olika typer av aktörer och hur deras arbete tillsammans kan påverka politiken. Olika aktörer samlas kring gemensamma värderingar för att påverka olika missförhållanden i världen, och genom informationsflöden, NGO's och andra politiska strategier bedriver de olika kampanjer (Keck&Sikkink 1998:2). Genom nätverk, där trans- och internationella organisationer, civilsamhälle och stater samverkar, kan större möjligheter skapas till att påverka och förändra (Keck&Sikkink 1998:1). Nätverk är också ett begrepp för att inte bara belysa det strukturella och de dimensioner som påverkar till att nya problemområden lyfts fram, utan de är också med att skapa dem (Keck&Sikkink 1998:4). Dessa nätverk belyser viktiga problem och kräver politiska beslut, de är även med och påverkar den faktiska politiska debatten och bedriver hela normimplementeringen (Keck&Sikkink 1998:2-3).

Det som Keck och Sikkink kallar för *transnational advocacy network*, är nätverk som består av många olika aktörer. Det finns sju grupper av möjliga aktörer som kan ingå i ett nätverk; 1) internationella och inhemska icke-statliga organisationer; 2) lokala sociala rörelser; 3) stiftelser; 4) media; 5) kyrkan, facket och liknande; 6) delar av mellanstatliga organisationer; och 7) vissa delar av statsapparaten. NGO's har också blivit viktiga aktörer i dessa nätverk (Keck&Sikkink 1998:9).

Advocacy network, kan översättas ungefär till 'opinionsbildande/förespråkande nätverk' – vilket kanske gör den engelska termen något orätt och dessutom är det att göra begreppet klumpigt och svåränvändbart. Därför väljer jag att använda begreppet *aktivistnätverk*. Varför Keck och Sikkink har valt att kalla nätverken för *advocacy*, är därför att de vill belysa det unika med nätverken. Nätverken påpekar orsaker, kommer med idéer och nya normer, och har allt från stora aktörer, som exempelvis grupper och organisationer, och ända ner till individnivå (Keck&Sikkink 1998:9).

I den befintliga forskningen påpekas det tydligt att NGO:s spelar en viktig roll i nätverken och det är också ofta dessa som står i spetsen för att driva frågor och nya normer framåt, samt förser med viktig information (Keck&Sikkink 1998:9). NGO's är starka aktörer på global nivå och har framför allt varit betydande i skapandet av FN:s agenda. Vi kan se många exempel där NGO:s har varit en viktig aktör när det gäller att få stater att reagera och prioritera frågor som tidigare

inte har varit av intresse för den politiska agendan. Trots den breda forskningen kring NGO's återstår oftast frågor som: hur påverkar NGO:s dagordningen? Varför lyckas de bara ibland? Varför är de inflytelserika? (Joachim 2007:15).

Den här typen av nätverk är ingen ny företeelse och ett av de tidigaste nätverken som bildades under 1800-talet var kring slaveri. Alltsedan dess har nätverken blivit flera och bildats inom nya områden, de har utvecklats, blivit mer avancerade och fått en större betydande roll. Men det var inte förrän kring 1950-talet som nätverken kraftigt började öka i antal och har ökat till över fem gånger så många i antal sedan dess. Idag bedriver de också frågor kring mänskliga rättigheter, kvinnors rättigheter, miljö, fred, hållbar utveckling, etnicitet för att nämna några (Keck&Sikkink 1998:10).

Varför transnationella nätverk uppstår är oftast på grund av att det anses finnas orättvisor och att kommunikationen mellan stat och samhälle inte fungerar. Keck och Sikkink menar att nätverk oftast uppstår kring tre områden. 1) Flödet mellan stat och inhemska grupper anses vara blockerat eller svårframkomligt. 2) Politiska entreprenörer, som oftast har en nyckelroll i nätverk, tror att genom dessa nätverk kan aktuella frågor få större genomslag och drivas effektivare. 3) Genom nätverken kan man nå ut internationellt och detta kan ha en pådrivande effekt på den inhemska arenan (Keck&Sikkink 1998:12). Oavsett vilka av dessa tre punkter det gäller, visar detta den så kallade *the boomerang pattern*. Detta mönster visar att det oftast är på inhemsk nivå där allting börjar. Nätverk och politiska normentreprenörer söker sig ofta utanför de nationella gränserna, för att söka stöd för de missförhållanden som finns, för att på så vis vinna stöd utifrån och sätta påtryckningar till förändring mot den stat som det berör. När nätverken inte längre kan vända sig till, låt säga stat A för att förhandla och påverkar, vänder man sig helt enkelt till B, den internationella arenan, som vänder tillbaka med kritik och påtryckningar mot A (Keck&Sikkink 1998:12-13).

Med dagens möjligheter, snabbare kommunikation, lättare framkomlighet och teknik kan nätverk idag handla effektivare och fortare. De kan också nå ut till en bredare publik och engagera fler aktörer och driva större samarbeten (Keck&Sikkink 1998:14).

6.1 Hur fungerar och påverkar aktivistnätverken?

Keck och Sikkink identifierar fem olika sätt för nätverk att påverka: 1) belysa problem – i vissa fall skapar dem – och skapa dagordning; 2) diskursiva influenser på stat och internationella organisationer; 3) inverkan på institutionella tillvägagångssätt; 4) policyförändring av stater, internationella organisationer och privata aktörer; och 5) inverka på staters agerande (Keck&Sikkink 1998:25).

Nätverken fungerar ofta som en slags källa som förser med information, idéer, förslag, strategier etc. Men deras huvudsakliga roll är att arbeta för övertygelse, socialisering och påtryckning, framförallt mot stater (Keck&Sikkink 1998:16).

Det är till största del två områden där nätverken påverkat mest: 1) frågor och problem gällande kroppens integritet och kroppsliga skador mot svaga eller oskyldiga människor (normativt anspråk) och 2) lika juridiska möjligheter (juridiskt anspråk). Oftast lyfter nätverken fram de faktiska fysiska kränkningar som gjorts, för att sedan bedriva kampanj om juridiska förändringar (Keck&Sikkink 1998:26-28).

När nätverken är som tätast, alltså har mycket resurser som aktörer och starka band inom nätverkets olika grupper, samt goda och trovärdiga informationsflöden, då fungerar de som bäst. Det är hela tiden ömsesidiga förhållanden som gör att nätverken fungerar. Aktörerna som befinner sig på plats i problemområdena är viktiga, men de aktörer som befinner sig nära institutionerna och lobbyverksamheten är minst lika betydelsefulla. Samspelet där emellan, och aktörerna därtill skapar goda förutsättningar och god dynamik för att normförändringar ska vara möjliga (Keck&Sikkink 1998:28).

Keck och Sikkink menar att det finns fyra strategier som nätverken agerar utifrån. Det är lite beroende på vad man kämpar för/mot som avgör vilken typ av strategi eller politik man för. Nedan listas de fyra strategierna (begreppen har inte översatts till svenska):

1) *Information politics* – här samlas information som kan vara politiskt användbart och riktas mot de områden där man tror informationen kommer att göra störst nytta (Keck&Sikkink 1998:18-22).

2) *Symbolic politics* – aktivister belyser problem genom att visa upp symboliska händelser. Genom att återberätta och belysa symboliska handlingar kan detta leda till att problem uppmärksammas eller ökar medvetenhet (Keck&Sikkink 1998:22)¹².

3) *Leverage politics* – man pekar ut starka aktörer, som exempelvis multinationella företag. Dessa försöker man påverka och övertyga till policyförändring (Keck&Sikkink 1998:23).

4) *Accountability politics* – aktörer utkräver ansvar. Exempelvis kan den rådande normen i en stat vara att värna om mänskliga rättigheter. Följer då staten inte normen kan nätverken använda detta som argument (Keck&Sikkink 1998:24). Ansvarsutkrävande är vanligt, bl.a. i rapporter som kommer från olika organisationer¹³.

I det stora hela arbetar nätverk med att uppmärksamma nya problem och hjälper till med att sätta dagordningen. Genom olika påtryckningsmedel som media, debatter och information, väcks uppmärksamhet kring nya problem som tidigare inte prioriterats. Ett viktigt arbete nätverken för, är de påtryckningar de för mot stater. Här försöker de övertyga staterna till att stödja både internationella deklARATIONER och förändring av inhemsk policy. Nätverken arbetar också med att försöka få fler länder till att åta sig ytterligare bindande åtaganden, genom att skriva på konventioner och liknande (Keck&Sikkink 1998:25)

¹² Se exempel "Shattered lives, Sexual Violence during the Rwandan Genocide and its Aftermath" , HRW rapport från år 1998

¹³ Se exempel HRW:s rapport från år 2002: "the War Within the War. Sexual Violence Against Women and Girls in Eastern Congo"

Under tidigt 1990-tal kom det en hel del rapporter från olika nätverk och organisationer. Framförallt var NGO:s väldigt engagerade¹⁴. I rapporter och andra skrivelser riktar man sig också till olika målgrupper, beroende på var man vill att informationen ska påverka. I Equality Now's - som är en NGO, som ingick i ett nätverk kallat Women's Action - arkiv kan man hitta korta texter, som är ämnade att snabbt och effektivt kunna påverka den enskilda personen, eller andra organisationer till att stödja kampanjen. Bland annat angivs rekommendationer för hur man kan vidta åtgärder (se ex: Women Action 1993: art.3.1, 3.2, Pilch 2003).

De mer omfattande rapporterna som mestadels är FN-producerade eller sammansatta av NGO:s innehåller många gånger konkret fakta på siffror, vittnesmål, varför brotten inträffar och vad efterföljderna blir för kvinnan (HRW 1, AI index:ACT 77/01/95).

Symbolic politics är en väldigt vanlig strategi för nätverk och organisationer att använda i just detta fall. I en av de mest banbrytande rapporterna, ”*Shattered lives. Sexual Violence During the Rwandan Genocide and its Aftermath*” redovisas det ena vittnesmålet efter det andra och här använder man en strategi som kan bli väldigt känslomässigt laddat (vilket man ibland kanske önskar att nå). Här kan vi också återkopplat till föregående kapitel, då jag diskuterade normtreprenörer och att de kan driva en fråga och motiveras genom empati (HRW 1, AI index:ACT 77/01/95).

I tidiga rapporter och andra liknande skrivelser från organisationer och nätverk är det vanligt förekommande att man vädjar både till FN och till enskilda stater om att de ska ta vid åtgärder för att stoppa det sexuella våldet. Man listar ofta upp olika problemområden som man anser bör åtgärdas¹⁵ (HRW 1996, AI index.: ACT 77/01/95, Women's Action 3.1, 3.2).

Nätverk och NGO:s har varit mycket delaktiga och spelat en betydande roll i hela processen och har inte bara bidragit med information men också spelat roll som rådgivande aktörer i många fall (Pilch 2003:95). I många utav rapporterna från organisationer och NGO:s finns det tydliga beskrivningar på vilka förändringar man vill uppnå. Rekommendationer om lagförändringar, konkreta åtgärder för att hjälpa de drabbade kvinnorna och vidare undersökningar är de huvudsakliga kraven man ställer på FN och utpekade stater¹⁶ – dagens aktuella fall är DR Kongo som har pekats ut. I samband med detta utkrävs det ofta ett

¹⁴ se exempelvis rapport: ”*Shattered lives. Sexual violence during the Rwandan genocide and its aftermath*” utgiven av Human Right Watch 1996, och AI Index: ACT 77/01/95 Amnesty International.

¹⁵ se exempelvis rapport: ”*Shattered lives. Sexual violence during the Rwandan genocide and its aftermath*” utgiven av Human Right Watch 1996, AI Index: ACT 77/01/95 Amnesty International och Women's Action arkivet.

¹⁶ “Recognize that women's human rights are universal and indivisible” (AI Index: ACT 77/01/95); “Assist rape victims who wish to testify in writing in gacaca courts but who lack the requisite literacy skills” (Struggling to survive 2004:5); rekommendationer till: “*To the Government of Rwanda and the Rassemblement Congolais pour la Démocratie (RCD)*”, samt “*To the Government of the Democratic Republic of Congo*” (HRW 2002:4,5)

ansvarstagande både från stater och FN. Argumentationen brukar ofta vara återkopplat till mänskliga rättigheter, och ofta belyses de punkter där stater misslyckats upprätthålla/implementera eller kränker rättigheter (HRW 2004:43; HRW 2002:92; AI index:ACT77/01/95).

”Recognizing that States bear primary responsibility to respect and ensure the human rights of their citizens, as well as all individuals within their territory as provided for by relevant international law” (resolution 1820).

En av de två största händelserna under utvecklingen, som inte nämnts i någon vidare mening i uppsatsen är, Wienkonferensen och den fjärde världskonferensen i Peking, som dels påverkade dagordningen, men gav också nya förutsättningar för normförändring. FN:s fyra världskonferenser gällande kvinnor (Mexiko år 1975, Köpenhamn år 1980, Nairobi år 1985, samt Peking 1995), har alla bidragit till normförändringen. Men debatten har skiftat genom åren från ett politiskt fokus, till ett fokus där kvinnor kan påverka och bidra till fredsprocesser. Detta har varit en av de grundläggande förutsättningarna till resolution 1325 och framförallt resolution 1820 (Womens watch, IANWGE).

Många organisationer och NGO:s tillsatte speciella grupper som var inriktade på just kvinnors rättigheter. Rapporteringarna som många utav dessa grupper har bidragit med har varit till stor hjälp, på så vis att de har förtydligat och klargjort hur den internationella lagen har sett ut och hur det förhåller sig till sexuellt våld (Pilch 2003:94).

Nätverken har varit av stor betydelse för förändringen. Tack vare den information de kan förse andra aktörer med, samt organisera kampanjer, anordna möten och sammankomster (HRW 2002: 2)¹⁷, öppnar de upp för möjligheter som annars kanske aldrig hade infunnit sig.

Resolution 1325 är föregångaren till 1820. Tack vare att det fanns ett stort antal aktörer, FN:s egna nätverk, the Friends of Women (grupp medlemsstater), transnationella aktörer och NGO:s, kunde de med gemensamma krafter få kvinnor, fred och säkerhet på agendan (Tryggestad 2009:540). Nätverk har arbetat över gränserna och även rest sig över konflikterna och sett förbi de etniska och religiösa gränserna, för att kunna förespråka kvinnors rättigheter (Women and Armed Conflicts 2009)

¹⁷ För att visa ett exempel står det i en rapport från HRW: *“Immaculée, Mathilde and HRW have organized debriefing meetings for local NGOs in Goma and Bukavu and will organize meetings with the UN and international organizations to share information about what is being done on the issue of sexual violence.”* (HRW 2002: 2)

7 Slutsats

I detta avslutande kapitel följer sammanfattning och slutsats. Sammanfattningen som blir en avslutande diskussion återkommer till resolution 1820 och hur denna har blivit ett resultat av normförändringen. Slutsatsen blir den avslutande texten med kort diskussion om möjligheter till framtida forskning.

7.1 Resultatet - resolution 1820

Resolution 1325 antogs den 31 oktober, år 2000 och var banbrytande för normutvecklingen, just därför att man då erkände att bristen på genusaspekten var stor. Nu ville man implementera kvinnor i fredsprocessen och också öka medvetenheten kring könsrelaterade brott under krig. Tack vare erkännandet från FN:s sida, att kvinnor är viktiga i fredsprocesser, tog normförändringen ytterligare ett steg närmare resolution 1820. Men denna process har också förutsatt att medlemsstater och sociala rörelser, organisationer och nätverk varit aktiva och påtryckande. Idag är resolution 1325 en av de mest kända och översatta resolutionerna och många aktörer är engagerade i implementeringsprocessen (IANWGE).

När resolution 1820 antogs kom den att bli ännu mer avgörande angående sexuellt våld i väpnade konflikter, då denna resolution enbart fokuserade på detta problem. Här erkänns sexuellt våld både som krigsbrott och brott mot mänskligheten. Den 19 juni, år 2008 antogs resolutionen och denna resolution var den första av sitt slag. Här erkänns för första gången att sexuellt våld i väpnade konflikter är ett hot mot internationell fred och säkerhet (Kvinna till kvinna A).

"...women and girls are particularly targeted by the use of sexual violence, including as a tactic of war to humiliate, dominate..." (Resolution 1820)

Normförändringen har varit långsam och resolution 1820 är ett efterlängtat resultat. Detta ger större möjligheter och verktyg att motverka sexuellt våld i väpnade konflikter.

Resolution 1888 antogs strax efter resolution 1820, och innebar att FN skulle utse en representant som särskilt skulle ansvara för arbetet mot sexuellt våld i väpnade konflikter. Denna representant, Margot Wallström (svensk politiker) fick detta uppdrag tidigt i år (2010) (SG/A/1220). Även om normförändringen har kommit en bra bit på väg och etablerats allt mer på internationell nivå, kan man

tänka sig Margot Wallström som en ny normentreprenör, som förespråkar normen och driver den framåt, med nya förslag och åtgärder.

Resolution 1960 antogs den 16 december 2010, alltså väldigt nyligen. Denna resolution innebär att man inom FN har fått ännu fler verktyg att arbeta med, samt har man förstärkt övervakningsmekanismer (Kvinna till kvinna C). Detta visar att man står fast vid att vilja införa (och förstärka den nya) normen om att stärka kvinnors status och inte bara förbättra villkoren för kvinnor som utsätts för sexuellt våld i väpnade konflikter, utan också förebygga att det inte ska ske från första början! Studien visar också hur organisationer och nätverk har fungerat i detta sammanhang och hur de genom normentreprenörer och strategier kan medverka att påverka och driva processen framåt.

Trots alla ansträngningar och förändringar av lagar och liknande är det fortfarande många kvinnor som lever i fruktan för sina liv och fortfarande många förbrytare som går fria (Molyneux&Razavi 2005:1001). Normförändringen har som sagt varit en trög process i förhållande till hur länge sexuellt våld i väpnade konflikter har förekommit. Men de senaste tjugo åren har ändå visat på att det går att förändra en norm. Den tidigare normen har ansett att sexuellt våld i väpnade konflikter enbart är en biprodukt av krig, med andra ord är sammanlänkade och oundvikligt och därför inte går att åtgärda. Men den förändring vi ändå har sett under de senaste tjugo åren visar att normer (även så etablerade som denna) går att förändra.

Uppsatsen har fått mig att förstå att normförändringar över huvudtaget är väldigt tröga processer. Uppsatsen visar också hur viktiga normentreprenörer är och hur viktigt att globala problem får ta plats på global nivå, och att även stater är en viktig del av förändringen.

7.2 Avslutning

På grund av uppsatsens begränsningar har jag inte kunnat ta upp alla områden som jag hade önskat. En möjlig forskning för framtiden skulle kunna vara att ytterligare fördjupa sig i den diskurs som har varit och är. Hur har förställningarna förändrats och vilken problematik har uppstått i att försöka definiera sexuellt våld i väpnade konflikter under rättsprocesser och internationell lag. En annan möjlig forskning är att titta ännu närmare på den internationella processen eller kanske bara fokusera på forandet av dagordningen (*agendasetting*).

Den nyligen antagna resolution 1960 öppnar också upp många nya vägar för forskning. Resolutionen innebär en rad nya verktyg, som exempelvis kontrollmekanismer och utvecklingsmekanismer. I en sådan forskning, skulle man i framtiden kunna titta på om mekanismerna verkligen fungerar och ger det någon verkan? Hjälper kontrollmekanismerna till att förbättra situationen för kvinnor i krigsdrabbade områden?

I uppsatsens begynnelse var det bland annat på förslag om att uppsatsen skulle kunna utföras som en diskursanalys. Jag anser att det språkliga, som diskursanalysen utgår ifrån, kan ha en betydande roll i en sådan här uppsats. Det gäller föreställningar, vilket även det innefattas av diskursanalysen (enligt Beckman 2007:87), om begreppet i sig. Dessutom kan det tänkas finnas utmärkande diskurser inom ämnet. Detta skulle också kunna vara förslag till framtida forskning.

Källförteckning

Böcker, artiklar och tidskrifter

- Askin, Kelly (1997) "War Crimes Against Women: Prosecution in International War Crimes Tribunals". (Publicerad av Kluwer Law International: Nederländerna)
- Beckman, Ludvig (2007). *Grundbok i idéanalys. Det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. (Stockholm:Satntérus förlag).
- Bergström, Göran & Kristina Boréus (2005), *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 2:a upplagan. (Danmark:Studentlitteratur).
- Björkdahl, Annika (2002), *From Idea to Norm. Promoting Conflict Prevention*. (Lund)
- Charlesworth, Hilary (1995). *Human Rights as Men's Rights*. I: Peters, Julie & Andrea Wolper (red.), *Womens rights, human rights.International feminist perspectives*. (New York: Routledge)
- Cleiren, C.P.M & M.E.M. Tijssen (1994), "Rape and Other Forms of Sexual Assault in the Armed Conflict in the Former Yugoslavia: Legal, Procedural and Avidentiary Issues." *Criminal Law Forum*, Vol. 5, Nos. 2-3, pp 471-506
- Copelon, Rhonda (1995), *Gendered War Crimes: Reconceptualizing Rape in Time of War*. I: Peters, Julie & Andrea Wolper (red.), *Womens rights, human rights.International feminist perspectives*. (New York: Routledge)
- Engle, Karen. (2005) "Feminism its (Dis)Contents: Criminalizing Wartime Rape in Bosnia and Herzegovina". *American Journal of International Law*. Vol. 99, nr. 4, pp. 778-816
- Esiasson, P., Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson & Lena Wängnerud (2003), *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 2:a upplagan (Stockholm: Norstedts juridik)
- Finnmore, Martha & K. Sikkink (1998), "International Norm Dynamics and Political Change", *International Organisation*, Vol. 52, Nr.4, pp. 887-917
- Joachim, Jutta M. (2007), *Agenda setting, the UN and NGOs: Gender violence and reproductive Rights* (Gerogetown University Press)
- Keck, M & K. Sikkink (1998), *Activist Beyond Borders: Advocacy Network in International Politics* (Cornell University Press)
- Meron, Theodor. (1993) "Rape as a Crime Under International Humanitarian Law". *The American Journal of International Law*. Vol. 87, Nr. 3 (Jul., 1993), pp. 424-428

- Molyneux, Maxine & Shahra Razavi (2005), "Beijing Plus Ten: An Ambivalent Record", *Development and Change*, Vol. 36(6), pp 983-1010
- Oltarzewska, Marzena (2009), "The Crime of Sexual Violence in Armed Conflict: Characteristic and Penalization", *The Polish Quarterly of International Affairs*, no 2, pp 44-60
- Pilch, Frances T. (2003), "Sexual Violence: NGO:s and the Evolution of International Humanitarian Law", *International Peacekeeping*, Vol. 10, nr. 1, pp 90-103
- Sandholtz, Wayne. (2008) "Dynamics of International Norm Change: Rules Against Wartime Plunder". *European Journal of International Relations*. Vol. 14, nr. 1, pp. 101.131
- Stamatopoulou, Elissavet (1995). *Women's Rights and the United Nations*. I: Peters, Julie & Andrea Wolper (red.), *Womens rights, human rights. International feminist perspectives*. (New York: Routledge)
- Sullivan, Donna (1995). *The Public/Private Distinction in International Human Rights Law*. I: Peters, Julie & Andrea Wolper (red.), *Womens rights, human rights. International feminist perspectives*. (New York: Routledge)
- Teorell, Jan & Torsten Svensson (2007), "Att fråga och att svara. Statsvetenskaplig metod." (Malmö: Liber)
- Tryggestad, Torunn L. (2009) "Trick or Treat? The UN and Implementation of Security Council Resolution 1325 on Women, Peace and Security", *Global Governance*, Vol.15, pp 539-557
- Ulvsgård, Jörgen (2010), "Så blev en man hela Kongos hopp". *Nya Svenska Journalen*. Artikel: oktober 2010
- Wendt, Alexander (1994), "Collective Identity Formation and the International State", *The American Political Science Review* Vol. 88, nr. 2, pp 384-396

Internetkällor

AI (Amnesty International):

Breaking the Silence. Sexual Violence in Cambodia. Amnesty International, April 2010. Finns tillgänglig:

<http://www.amnesty.org/en/library/asset/ASA23/002/2010/en/159e213a-a2da-4fff-ad51-1e6c41a98b5f/asa230022010en.pdf>.

Amnesty 1:

<http://www2.amnesty.se/krg.nsf/Webbdokument/0222876E6F79E7FCC1256DF7002C9613?opendocument>. Hämtdatum. 2010-12-17

AI Index: ACT 77/01/95 - @ *Human Rights are Women's Rights*. Amnesty International 1995. Finns tillgänglig:

<http://amnestymena.org/Documents/ACT%2077/ACT770011995en.pdf>. Hämtdatum 2010-11-24

Case NO. ICTR-96-4-T (åtal mot Akayesus):

- <http://69.94.11.53/ENGLISH/cases/Akayesu/judgement/akay001.htm>.
Hämtdatum: 2010-12-06
- HRW 1996. *Shattered Lives. Sexual Violence During the Rwandan Genocide and its Aftermath*. Human Rights Watch, September 1996. Finns tillgänglig: <http://www.hrw.org/legacy/reports/1996/Rwanda.htm> . Hämtdatum: 2010-11-13
- HRW 2002. *Sexual Violence Against Women and Girls in Eastern Congo*. Human Rights Watch, Juli 2002. Finns tillgänglig: <http://www.hrw.org/en/news/2002/07/31/sexual-violence-against-women-and-girls-eastern-congo>. Hämtdatum: 2010-11-13
- HRW 2004. *Struggling to survive. Barriers to Justice for Rape Victims in Rwanda*. Human Rights Watch, September 2004. Finns tillgänglig: <http://www.hrw.org/en/reports/2004/09/30/struggling-survive>. Hämtdatum: 2010-11-24
- HRW 2008. *Congolese Women Appeal to the UN Security Council to Help End Sexual Violence*. Human Rights Watch, Juni 2008. Finns tillgänglig: <http://www.hrw.org/en/news/2008/06/12/congolese-women-appeal-un-security-council-help-end-sexual-violence>. Hämtdatum 2010-16-12
- IANWGE – (inter-agency network on women and gender equality). *From the Charter to Security Council resolution 1325*.
www.un.org/womenwatch/iawge/taskforces/wps/history.html
- ICCWomen –
<http://www.iccwomen.org/wigjdraft1/Archives/oldWCGJ/icc/iccpc/021999pc/torture.htm>
- JL/P.I.S/566-e (åtalet mot Kunarac):
<http://www.icty.org/sid/8018>. Hämtdatum: 2010-12-06
- Kvinnor för Kongo:
<http://kvinnorforkongo.org/>
- Kvinna till kvinna A - <http://www.kvinnatillkvinna.se/fragor-och-svar-om-fns-resolutioner-1325-1820-och-1888-om-kvinnor-fred-och-sakerhet>
- Kvinna till kvinna B - <http://www.kvinnatillkvinna.se/fokus/resolution-1325-fyller-10-ar-2010>
- Kvinna till kvinna C - <http://www.kvinnatillkvinna.se/ny-resolution-mot-sexuelltv-ld-i-krig-i-natt>
- Kvinna till kvinna D – <http://www.kvinnatillkvinna.se/article/3289>
- Röda Korset:
<http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/international-policy-conference.pdf>.
Hämtdatum: 2010-12-06
- SG/A/1220 (Margot Wallström utses till representant av FN:s generalsekreterare):
http://www.womensrefugeecommission.org/images/stories/Wallstrom_UN_bio.pdf
- WCGJ:
<http://www.iccwomen.org/wigjdraft1/Archives/oldWCGJ/resources/bplus5/Introduction.htm>. Hämtdatum: 2010-12-06

- Women's Action 3.1. *Bosnia-Herzegovina: Mass Rape, Forced Pregnancy, Genocide*. Womens Action, februari 1993. Finns tillgänglig: www.equalitynow.org/english/actions/action_0301_en.html. Hämtdatum: 2010-12-14
- Women's Action 3.2 (Update). *Bosnia-Herzegovina: Massrape, Forced Pregnancy, Genocide*. Women's Action, juni 1993. Finns tillgänglig: www.equalitynow.org/english/actions/action_0301_en.html. Hämtdatum: 2010-12-14
- Women and Armed Conflicts 2009
<http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/beijingat10/E.%20Women%20and%20armed%20conflict%20%28Sep%2009%29.pdf>
- Women 2000, "Sexual Violence and Armed Conflict: United Nation Response" Published to Promote the Goals of the Beijing Declaration and the Platform of Action. April 1998, UN. Finns tillgänglig: <http://www.un.org/womenwatch/daw/public/cover.htm>
- Womens Watch - <http://www.un.org/womenwatch/osagi/wps/peace/how-we-got-to-1325.pdf>

Stadgor och resolutioner

Genevekonventionen, samt Protokoll IV:

Konventionssamling i mänskliga rättigheter och humanitär rätt. (2004), andra upplagan. (Sammanställd av Frivilligorganisationernas Fond För Mänskliga Rättigheter: Norstedts Juridik). Finns tillgänglig:

http://www.ppu.org.uk/learn/texts/doc_geneva_con.html. Hämtdatum: 2010-12-06

Haagkonventionen:

Konventionssamling i mänskliga rättigheter och humanitär rätt. (2004), andra upplagan. (Sammanställd av Frivilligorganisationernas Fond För Mänskliga Rättigheter: Norstedts Juridik). Finns tillgänglig:

http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.listing. Hämtdatum:

IMT (International Military Tribunal). Finns tillgänglig:

http://avalon.law.yale.edu/subject_menus/imt.asp. Hämtdatum: 2010-12-06

Resolution 1325. Finns tillgänglig: http://www.un.org/events/res_1325e.pdf. Hämtdatum: 2010-09-27

Resolution 1820. Finns tillgänglig: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/391/44/PDF/N0839144.pdf?OpenElement>. Hämtdatum: 2010-09-27

Romstadgan, ICC:

Konventionssamling i mänskliga rättigheter och humanitär rätt. (2004), andra upplagan. (Sammanställd av Frivilligorganisationernas Fond för Mänskliga Rättigheter: Norstedts Juridik). Finns tillgänglig:

http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/020521/86650479d0e0a41c6e3b94dcaf54f369/fn_980717.pdf. Hämtdatum: 2010-12-06

The Control Council Law No. 10 (CCL 10). Finns tillgänglig:

<http://avalon.law.yale.edu/imt/imt10.asp>. Hämtdatum: 2010-12-06

The Lieber Code 1863:

Finns tillgänglig: <http://www.civilwarhome.com/liebercode.htm> Hämtdatum: 2010-11-16